

<https://>

УДК 001-051(477):314.15.045]:364:061.2(4)“2020/2024”

Олена Григоревська,

доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник,

дослідник-візитер Вільного університету Брюсселя

(м. Брюссель, Бельгія, 2022–2023 рр.),

професор кафедри інформаційних комунікацій,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, Київ, 04212, Україна

e-mail: o.hryhorevska@kubg.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2099-0000>

Web of Science Researcher ID: ABA-2406-2021

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОЄКТИ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ У 2022–2024 РР.

У статті представлено аналіз європейських проєктів підтримки діяльності українських учених під час російсько-української війни. Методологія дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні соціокомунікативного підходу в поєднанні із системним та структурно-функціональним. Комплекс дослідницьких методів складається з методів системного аналізу, контент аналізу наукових публікацій та ресурсів вебсайтів установ і проєктів, експертного спостереження, синтезу та узагальнення. Уперше предметом дослідження стало виявлення спільних та відмінних рис, особливостей інституційної організації двох глобальних міжнародних проєктів – проєкту MSCA4 Ukraine, що реалізується за підтримки Європейського Союзу, міжнародного проєкту «*Science at Risk!*» («Наука у небезпеці») та локального проєкту «HelpUkraine», що був реалізований Вільним університетом Брюсселя (Королівство Бельгія) у 2022–2023 рр.

Представлені в дослідженні проєкти спрямовані на досягнення спільної мети – надання допомоги та підтримки українським науковцям, освітянам і здобувачам освіти, які внаслідок російської воєнної агресії опинилися в складних умовах і не могли продовжувати професійну діяльність у звичних і безпечних умовах. Представлене нами дослідження є лише першою спробою окреслити відмінності та особливості реалізації таких різних за масштабуванням та результатами проєктів. Їхня реалізація триває.

Стипендіальна програма проєкту MSCA4 Ukraine робить великий внесок не лише у персональний розвиток науковців, що стали її переможцями, але

й сприяє визначенню майбутнього української науки та освіти у довгостроковій перспективі повоєнного відновлення. Фондація Гумбольдта (член консорціуму з реалізації проєкту) ініціювала дискусію про майбутнє науки та академічних кіл в Україні, у результаті якої визначено ключові позиції щодо підтримки дослідників, які залишаються в Україні, покращення умов праці дослідників на довгостроковій основі, створення центрів передового досвіду та сприяння швидкому вступу України до Європейського дослідницького простору.

Міжнародний проєкт «*Science at Risk!*», який є одночасно цифровою платформою та науковою спільнотою, націлений на багатовекторну розробку політик повоєнного відновлення наукової діяльності в Україні та допомогу українським вченим, які постраждали від війни. Аналітичні напрацювання учасників проєкту сприяють *донесенню антикризового досвіду збереження української науки до світової спільноти, залученню досвіду інших країн, який можна наслідувати, маючи на меті відновлення української науки після війни.*

Позначений нами як «локальний», тобто зосереджений у межах однієї країни та одного університету, проєкт HelpUkraine Вільного університету Брюсселя заслуговує на подальше дослідження у порівнянні з іншими, аналогічними проєктами, що продовжують реалізовуватися європейськими університетами. Такий тип проєктів характеризується різноманітністю векторів впливу та форм реалізації, залученням широкого кола громадських ініціатив, можливостями соціокультурного розвитку та підтримки учасників.

Кожен із цих проєктів, кожен з партнерів, організаторів та учасників додає свій голос у формування обґрунтованої світової політики для більшого захисту освітян та науковців, що перебувають у складних умовах, робить свій внесок у підвищення поваги до академічної свободи в усьому світі.

Ключові слова: європейські спільноти вищої освіти, наукова діяльність, проєктна діяльність, солідарність.

Актуальність теми дослідження. Глобальні і локальні воєнні конфлікти руйнують, а в найгіршому випадку роблять неможливим повноцінне життя та професійну діяльність спільнот, які потрапляють прямо чи опосередковано в зони впливу цих конфліктів. Вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 р. сколихнуло весь світ, у тому числі європейські спільноти вищої освіти. Європейські університети активно виступили із заявами у підтримку українських науковців, педагогів, студентів, надали спеціальні можливості різнобічної допомоги, серед них і проєктної, яка покликана посприяти чималій кількості науковців і студентів досягти безпеки та найбільш ефективно відновити свої академічні ролі. Проблема відновлення академічних ролей в умовах конфліктів та посткон-

фліктив, у тому числі воєнних, є всеосяжною і турбує спільноти по всьому світу.

Яскравим прикладом підтримки представників академічної спільноти, що опинилися в небезпеці, є діяльність всесвітньої мережі «Scholars at Risk» (SAR – «Вчені в зоні ризику»), заходи якої об'єднують провідних учених, адвокатів, студентів та професіоналів для переосмислення питань академічної свободи та пов'язаних з ними цінностей, обміну досвідом та вироблення плану спільних дій.

Анонсуючи тему цьогорічного Глобального конгресу SAR як «Стійкі знання: уроки університетів, науковців та студентів у вигнанні», міжнародна наукова спільнота підкреслює необхідність дослідження та фіксації досвіду кількох поколінь академічних спільнот, змушених залишати свої домівки та інституції через політичні заворушення, репресії, стихійні лиха та збройні конфлікти [1]. Географія цього досвіду простягається від Афганістану до України, від Білорусі до М'янми, від Туреччини до Судану, від Нікарагуа до Ізраїлю та Палестини тощо. Науковці з усього світу намагаються знайти рішення – у який спосіб можна допомогти викладачам, науковцям і студентам бути в безпеці та поновити своє звичне професійне життя, як посприяти окремим інституціям та цілим освітнім системам вистояти, щоб згодом побудувати кращі, сильніші та вільніші спільноти вищої освіти?

Важливе місце у пошуку відповідей на вищезазначені питання займають проєктні рішення, над якими працюють партнерські установи по всьому світу, у тому числі й у Європі. Так, у звіті європейської мережі «Scholars at Risk» зазначається, що SAR Europe, започаткована у 2018 р. для підтримки діяльності пошуково-рятувальних секцій та партнерських мереж по всій Європі, невтомно працює над координацією реагування. З 2023 р. SAR Europe очолює консорціум партнерів для реалізації нової спеціальної стипендіальної схеми, що фінансується Європейським Союзом – MSCA4 Ukraine [2]. Стипендіальна програма дає змогу українським науковцям продовжувати свої важливі дослідження в установах по всьому ЄС та одночасно підтримувати зв'язки з дослідницькими та інноваційними спільнотами в Україні, сподіваючись, що коли умови поліпшаться, вони зможуть повернутися та відновити українську спільноту вищої освіти. На сьогодні програма надала стипендіальну підтримку 124 дослідникам, які працюють в інституціях, розміщених у 21 європейській країні.

Водночас експерти українського проєкту «Sc!ence at R!sk!» зазначають, що наука в Україні переживає найбільшу кризу століття в умовах небаченої війни та гуманітарної катастрофи [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Питання виявлення солідарності з науковцями та освітянами України, підтримки бібліотечно-інформаційних установ та закладів освіти висвітлюються на сторінках професійних видань. Проте комплексних досліджень, що розкривали б результати міжнародних проєктів підтримки українських науковців та освітян ми поки що не зустріли. Тому для аналізу послуговуємося офіційними публікаціями з сайтів проєктів, або повідомленнями безпосередніх учасників та організаторів певних локальних напрямів підтримки української науки та освіти. Звертаємо також увагу на публікації, де аналізуються прояви солідарності інших країн з Україною під час повномасштабної воєнної агресії з боку Росії – С. Закірової [4], С. Спіріної [5] та ін. С. Закірова зазначає, що загальний масив спеціальних інформаційних ресурсів, створених у різних країнах світу для підтримки і допомоги українським втікачам від війни, стосується таких основних напрямів, як легалізація становища біженців, соціалізація та інтеграція в країні перебування [4, с. 30]. С. Спіріна, аналізуючи практики солідарності інших країн з Україною шляхом моніторингу інформаційної політики світових бібліотек, зокрема й європейських національних бібліотек, підкреслює, що форми солідарності зарубіжних бібліотек доволі різноманітні – «це заяви підтримки, культурні й добродійні акції, промоція української культури та експертні форуми» [5, с. 169]. Аналізуючи ці дві публікації, підкреслимо, що науковці і освітяни, перебуваючи у вимушеній еміграції внаслідок російсько-української війни також послуговуються усім спектром спеціальних інформаційних ресурсів, створених у різних країнах світу для підтримки і допомоги українським біженцям або ж українським громадянам, що шукають тимчасового захисту. Одночасно ця група втікачів від війни має додаткові можливості для реалізації або відновлення професійної діяльності за рахунок проєктної підтримки академічної спільноти. Активними формами виявлення солідарності та підтримки в академічному середовищі також виступають звернення, благочинні акції, дискусії, конференції, експертні форуми.

Мета статті – аналіз європейських проєктів підтримки діяльності українських учених під час російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Важливим чинником, що впливає на міграційні процеси українських учених під час російсько-української війни, є міжнародна проєктна підтримка, яка наразі є масштабною та різноплановою, в ній задіяні державні установи різних країн світу, наукові консорціуми, провідні університети, громадські організації, фонди та ін. Пропонуємо звернути увагу на глобальні міжнародні проєкти – проєкт MSCA4 Ukraine, що реалізується за підтримки Європейського Союзу, міжнародний проєкт

«*Science at Risk!*» («Наука у небезпеці») та локальний проєкт – «HelpUkraine», який був реалізований Вільним університетом Брюсселя (Королівство Бельгія) у 2022–2023 рр. Проєкти мають спільні та відмінні риси, різну інституційну, адміністративну та фінансову підтримку, проте спрямовані на досягнення спільної мети – надання допомоги та підтримки українським науковцям, освітянам і здобувачам освіти, які через спровоковані російською збройною агресією обставини не можуть здійснювати власну професійну діяльність у звичних і небезпечних умовах.

Анонсований Європейським Союзом у вересні 2022 р. проєкт MSCA4 Ukraine дає змогу українським науковцям продовжувати свої дослідження в академічних і неакадемічних організаціях у країнах-членах ЄС та країнах, асоційованих з Horizon Europe [6].

Уперше інформація про проєкт MSCA4 Ukraine аналізувалася нами в доповіді «Проєктна підтримка культурного та освітнього секторів України Європейською комісією» на міжнародній науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг» у жовтні 2022 р. Саме тоді проєкт лише був анонсований ЄС, відповідно зазначалося, що він фінансується в рамках заходів програми М. Складовської-Кюрі ЄС та реалізується консорціумом із кількох європейських організацій. До складу консорціуму увійшли: європейське відділення організації «Науковці в небезпеці» (Scholars at Risk Europe), розташоване в Університеті Мейнута (Maynooth University), Ірландія (координатор проєкту); німецький Фонд імені Александра фон Гумбольдта (Alexander von Humboldt Foundation); Асоціація європейських університетів (European University Association) за участі асоційованих партнерів – французької національної програми «ПАУЗА» (PAUSE), що здійснюється на базі Колежу де Франс (Collège de France), а також глобальної мережі «Науковці в небезпеці» (Scholars at Risk Network).

Активність українських науковців підтверджує представлена на сайті «Scholars at Risk Europe» статистика стипендіальної програми MSCA4 Ukraine. Відповідно до вимог програми на фінальну дату прийому заявок (11 листопада 2022 р.) від українських вчених, які на той час перебували у європейських країнах та мали підтримку з боку академічних і неакадемічних установ, надійшло 403 заявки, ще 198 було подано після кінцевого терміну і вони не розглядалися експертами. 23 лютого 2023 р. консорціум оголосив результати оцінки заявок (було задіяно 400 незалежних рецензентів із понад 25 країн) за програмою – стипендію було призначено для 111 постдокторантів і 13 докторантів з України для продовження досліджень у 21 приймаючій країні.

Зазначимо, що на етапі подачі заявок у конкурсному відборі з 28 країн найбільше взяли участь науковці з Німеччини, Чехії, Іспанії, Франції та Італії. За результатами експертного відбору стипендії були надані українським науковцям та організаціям-заявникам у таких країнах: Австрія, Бельгія, Кіпр, Чеська Республіка, Естонія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Польща, Словаччина, Словенія, Іспанія та Швеція.

Отже, успішними було визнано 124 заявки в таких галузях досліджень: CHE (хімія) – 20 заявок; ECO (економічні науки) – 6; ENG (інформатика та інженерія) – 11; ENV (навколишнє середовище та геонауки) – 4; LIF (науки про життя) – 33; MAT (математика) – 5; PHY (фізика) – 14; SOC (соціальні та гуманітарні науки) – 31. Як зазначали координатори проекту, список переможців може змінюватися, оскільки претенденти можуть відмовитися від отримання стипендії і на їхнє місце прийматимуться заявники, які перебувають у резервному рейтинговому списку. Ми подаємо інформацію, що оновлювалася на сторінці проекту 6 червня 2023 р. [7]. Декількох переможців підтримали такі приймаючі університети Європи, як Католицький університет Левена (Бельгія), Університет Масарика (Чеська Республіка), Університет д'Анже (Франція), Університет Люксембургу (Люксембург), Університет Тарту (Естонія).

Аналіз тематики досліджень у галузі соціальних та гуманітарних наук засвідчує певне переважання правових, гендерних та філологічних студій. Наведемо деякі приклади тематики соціогуманітарних досліджень переможців програми MSCA4 Ukraine із зазначенням університетів, які стали організаціями-заявниками:

– «Зміцнення верховенства права в Україні шляхом реформ судового процесу для вирішення питань, що становлять колективний інтерес: розширення доступу до правосуддя для жертв війни». Католицький університет Левена, Бельгія;

– «(Не)видима злочинність: боротьба з сексуальним насильством, пов'язаним з конфліктом, у міжнародному та національному контекстах. Кейс-стаді України». Гентський університет, Бельгія;

– «Роль органів місцевого самоврядування у виконанні рішень Європейського суду з прав людини». Страсбурзький університет, Франція;

– «Формування гендерної ідентичності українців через механізм відеоігор». Університет Темпере, Фінляндія;

– «Впровадження верховенства права в скандинавських країнах через доступ до правосуддя». Університет Гельсінки, Фінляндія;

- «Мовна динаміка в часи російсько-української війни», Інститут німецької мови. м. Мангейм, Німеччина;
- «Визначення ефективних шляхів охоплення дітей і дорослих з інвалідністю серед біженців з України». Державний університет Іллі, Грузія;
- «Жінки-філософині та науковиці: екофемінізм проти екоциду під час і після війни». Університет Подерборна, Німеччина.

Отже, українські науковці, що перебувають у вимушеній еміграції, отримують змогу відновити свою академічну роль, продовжити дослідницьку діяльність, побудувати академічні стосунки в нових спільнотах вищої освіти. Про активну наукову та громадську позицію стипендіатів програми свідчать дописи на сторінці проєкту [8], що висвітлюють наукові заходи, у яких українські науковці беруть участь, як спікери та організатори. Серед іншого звертаємо увагу на занепокоєння, яке висловлюють члени консорціуму з реалізації проєкту MSCA4 Ukraine, зокрема Фонд ім. Александра фон Гумбольдта (Alexander von Humboldt Foundation, Німеччина). Фондація Гумбольдта надала допомогу близько 150 українським дослідникам, щоб вони могли продовжувати свої наукові пошуки в Німеччині чи Україні. Проте, як зазначалося на форумі, ініційованому Фондацією у жовтні 2023 р., багато спеціальних програм підтримки, що сьогодні фінансуються організаціями та університетами, незабаром завершаться. Фондація Гумбольдта ініціювала дискусію про майбутнє науки та академічних кіл в Україні. Результати дискусії оприлюднено у звіті, де визначено ключові позиції щодо підтримки дослідників, які залишаються в Україні, поліпшення умов їхньої праці на довгостроковій основі, створення центрів передового досвіду та сприяння швидкому вступу України до Європейського дослідницького простору [9].

Міжнародний проєкт «Science at Risk!» («Наука у небезпеці») націлений на багатовекторну розробку політики повоєнного відновлення наукової діяльності в Україні та допомогу українським ученим, які постраждали від війни [10]. Цей проєкт здійснюється за підтримки відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Фонду Альфреда П. Слоуна, Міністерства освіти і науки України, Національного фонду досліджень України. Відповідальним за реалізацію проєкту є Громадське об'єднання «Куншт». «Science at Risk!» є цифровою платформою та одночасно спільнотою українських учених, які постраждали від воєнної агресії Росії. Місія проєкту полягає в допомозі українським науковцям, сприянні збереженню та відновленню української науки. Як зазначають засновники проєкту «Science at Risk!», через повномасштабне вторгнення РФ було пошкоджено 15% української наукової інфраструктури. За даними опитування

UA Science Reload, в Україні залишилися 88,2% науковців. З них 72,9% відповіли, що вони не можуть продовжувати свої дослідження у тому обсязі, який був до повномасштабного вторгнення [11].

Сьогодні на платформі проекту доступні аналітичні матеріали, підготовлені групами експертів, що відображають наступну тематику: «Наукове переавантаження після війни», «Комунікаційна наука під загрозою», «Збереження науки під час війни», «Формування бази даних пошкодженої та зруйнованої наукової інфраструктури в Україні». Експерти проекту зазначають, що наука в Україні переживає найбільшу кризу століття в умовах небаченої війни та гуманітарної катастрофи. Проте масмо виконати відповідальні завдання – донести антикризовий досвід збереження української науки до світової спільноти, залучити досвід інших країн, який можна наслідувати та вже почати працювати над планом з відновлення української науки після війни [12].

Прикладом локального (зосередженого в межах однієї країни та одного університету) проекту допомоги українським науковцям, викладачам, працівникам університетів та здобувачам освіти можна вважати проєкт «HelpUkraine» Вільного університету Брюсселя (L'Université libre de Bruxelles, ULB). 28 лютого 2022 р. університетська спільнота ULB у спеціальному зверненні продемонструвала свою солідарність з українськими студентами і запропонувала свою допомогу тим, хто не може продовжувати навчання через воєнний конфлікт або через бажання та необхідність втекти від нього. Брюссельський університет запевняв, що використовуватиме всі можливі засоби, щоб привітати українських студентів у кампусах університету і дати їм шанс продовжити навчання в мирних умовах. ULB також було оприлюднено звернення до членів університетської спільноти з України та до Бухарестського університету, партнера ULB та члена альянсу CIVIS (Європейського альянсу громадянських університетів) з проханням допомогти брюссельському університету визначити українських студентів, які потребують підтримки. У зверненні Вільний університет Брюсселя також висловлював свою солідарність з українським народом, колегами в українському академічному світі та українськими університетськими установами. Він також оголосив про приєднання до тих установ, що закликають до негайного припинення бойових дій.

З березня 2024 р. університет розпочав приймати перших викладачів-науковців та студентів з України. Усі ресурси, присвячені підтримці української академічної спільноти, спеціальні організаційні та наукові заходи, що проводилися у 2022 р. в ULB висвітлювалися на сторінці проєкту [13]. У квітні 2022 р. відбувалися координаційні зустрічі з українськими

викладачами та дослідниками докторантських та постдокторантських програм та приймаючими факультетами. У травні 2022 р. пройшла перша координаційна зустріч з українськими студентами, які прибули у ULB та були зараховані на мовний курс. Метою такої зустрічі було створення синергії між різними кафедрами університету та надання вичерпної інформації студентам від різних служб (реєстраційної, студентської соціальної, асоціації студентських гуртків), щоб в їхньому новому житті вони почувалися комфортно та безпечно [14].

Відтоді Університет вирішив структурно інтегрувати підтримку, яку він надає українським студентам і науковцям. Починаючи з 2023 р. студенти можуть реєструватися за загальною процедурою для іноземних студентів, а для вчених доступний Фонд солідарності для дослідників у небезпеці. Вільний університет Брюсселя створив фонд солідарності для підтримки науковців, які більше не в змозі здійснювати діяльність у своїй країні походження, де вони наражаються на ризики через зміст їх дослідницької роботи або вільне вираження думок. Цей фонд солідарності підтримує постдокторські стипендії, які дають змогу дослідникам у небезпеці продовжувати свою роботу в ULB в атмосфері академічної свободи. Стипендіати проводимуть свої дослідження в лабораторії ULB під наглядом одного з викладачів. За бажанням вони також можуть брати участь у викладацькій діяльності або будь-якій іншій науковій роботі, організованій на кампусі. На початок 2023 р. дев'ять дослідників були стипендіатами фонду в ULB, як постдокторанти. Це вихідці з Афганістану, Китаю, Росії, Ефіопії, Туреччини та Ірану [15]. Також результатом роботи групи експертів «At Risk Scholarship», створеної європейським альянсом CIVIS, за сприяння нашого університету та партнерів було обрано український університет, який CIVIS особливо підтримуватиме, а саме – Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Варто наголосити на доброзичливій та партнерській атмосфері, з якою приймав та продовжує приймати українських колег Вільний університет Брюсселя. Як зазначено на сторінках університетського часопису «Esprit libre» у передмові інтерв'ю з Н. Стукало, заступницею директора Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України, «зіткнувшись з картинами руйнувань спустошених міст, незліченних жертв серед цивільного населення і військових, а також напливу біженців, ми також стурбовані тим, як живуть сьогодні спільноти українських університетів» [16]. Бельгійську університетську спільноту щиро цікавлять питання сучасної ситуації в університетах України, особливо в тих, що розташовані на окупованих територіях або в зонах бойових дій. Наші

колеги переймаються питаннями, чи у професорів є можливість викладати, а в дослідників продовжувати свої наукові розвідки.

Наразі підтримка України у Вільному університеті Брюсселя набуває нових рис – розширюється культурний взаємообмін та співробітництво. З лютого по травень 2024 р. при виші діють вечірні курси української мови. Усіх бажаючих гостинно запрошує кінолекторій «L'Heure de L'Ukraine – Un parcours du cinéma ukrainien» («Час України – подорож українським кіно») [17]. Знайомство із захоплюючим світом українського кінематографа організований Європейською мережею солідарності з Україною у Вільному університеті Брюсселя. Ця ініціатива отримала фінансування від Культурної комісії ULB та підтримку від Довженко-Центру в Києві. Організатори запланували представити шість фільмів, які охоплюють розвиток українського кінематографа від радянської класики до сучасних документальних стрічок, що відображають розмаїття та стійкість українського суспільства перед обличчям сучасних викликів. Після кожного фільму проходитиме дискусія з віртуальною присутністю режисерів і режисерок. Це створює додаткові можливості для занурення в потужні історії та підтримки різних ініціатив солідарності з Україною.

Висновки. Представлені в дослідженні проекти – проект MSCA4 Ukraine, що реалізується за підтримки Європейського Союзу і координується спеціально створеним консорціумом, міжнародний проект «Science at Risk!» («Наука у небезпеці»), що підтримується кількома міжнародними та власне українськими державними структурами та громадським об'єднанням, та локальний проект – «HelpUkraine», що був реалізований Вільним університетом Брюсселя (Королівство Бельгія) мають, безсумнівно, головну спільну мету – надання допомоги та підтримки українським науковцям, освітянам і здобувачам освіти, які через російську воєнну агресію не можуть здійснювати власну професійну діяльність у звичних і безпечних умовах. Представлене нами дослідження є лише першою спробою окреслити відмінності та особливості реалізації таких різних за масштабуванням та результатами проектів. Їхня реалізація триває.

Стипендіальна програма проекту MSCA4 Ukraine робить великий внесок не лише в персональний розвиток науковців, що стали її переможцями, але й сприяє визначенню майбутнього української науки та освіти у довгостроковій перспективі повоєнного відновлення. Ще раз згадаємо, що Фондація Гумбольдта (член консорціуму з реалізації проекту) ініціювала дискусію про майбутнє науки та академічних кіл в Україні, в результаті якої визначено ключові позиції щодо підтримки дослідників, які залишаються в Україні, поліпшення умов праці науковців на довгостроковій основі, створення

центрів передового досвіду та сприяння швидкому вступу України до Європейського дослідницького простору.

Міжнародний проєкт «Science at Risk!», який є одночасно цифровою платформою та науковою спільнотою, націлений на багатовекторну розробку політики повоєнного відновлення наукової діяльності в Україні та допомогу українським ученим, які постраждали від війни. Аналітичні напрацювання учасників проєкту сприяють донесенню антикризового досвіду збереження української науки до світової спільноти, залученню досвіду інших країн, який варто наслідувати для відновлення української науки після війни.

Позначений нами як «локальний», тобто зосереджений у межах однієї країни та одного університету, проєкт «HelpUkraine» Вільного університету Брюсселя заслуговує на подальше дослідження у порівнянні з аналогічними проєктами, що продовжують реалізовуватися європейськими університетами. Такий тип проєктів характеризується різноманітністю векторів впливу та форм реалізації, залученням широкого кола громадських ініціатив, можливостями соціокультурного розвитку та підтримки учасників.

Кожен із цих проєктів, кожен з партнерів, організаторів та учасників додає свій голос у формування обґрунтованої світової політики для більшого захисту освітян та науковців, що перебувають у складних умовах, робить свій внесок у підвищення поваги до академічної свободи в усьому світі.

Список бібліографічних посилань

1. Scholars at Risk 2024 Global Congress. URL: SAR 2024 Global Congress – Register Now! | Scholars at Risk (дата звернення: 10.02.2024).

2. Annual Report 2023. URL: Annual Report 2023 | Scholars at Risk (дата звернення: 10.02.2024).

3. Science at Risk. URL: <https://scienceatrisk.org/about> (дата звернення: 10.02.2024).

4. Закірова С. Українські біженці від війни: аналіз інформаційних ресурсів підтримки. *Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс*. 2024. Вип. 3(196). С. 11–32. URL: <https://nbuviap.gov.ua/proekty/informatsiino-analitychni-vydannia/shliakhy-rozvytku-ukrainskoi-nauky-suspilnyi-dyskurs-proekty>

5. Спіріна С. Прояви солідарності з Україною світових бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 162–173. <https://doi.org/10.15407/np.67.162>

6. MSCA4 Ukraine. URL: https://sareurope.eu/msca4_ukraine/ (дата звернення: 11.02.2024).

7. Insights and statistics from the MSCA4 Ukraine fellowship programme. URL: Fellowship Awards – SAR Europe (дата звернення: 11.02.2024).

8. Featured MSCA4 Ukraine awardees. URL: Featured MSCA4 Ukraine awardees – SAR Europe (дата звернення: 11.02.2024).

9. Recommendation for rebuilding Ukraine science and academia. URL: Recommendations for rebuilding Ukrainian science and academia – Alexander von Humboldt-Foundation (дата звернення: 11.02.2024).

10. Science at Risk. URL: <https://scienceatrisk.org/about> (дата звернення: 11.02.2024).

11. Опитування українських науковців. URL: <https://www.uascience-reload.org/> (дата звернення: 15.02.2024).

12. Communicating Science at Risk. URL: <https://scienceatrisk.org/whitepaper/communicating-science-at-risk> (дата звернення: 15.02.2024).

13. HelpUkraine. URL: <https://www.ulb.be/fr/international/helpukraine> (дата звернення: 15.02.2024).

14. #HelpUkraine. URL: #HelpUkraine: accueil des étudiant·e·s ukrainien·ne·s a l'ULB (дата звернення: 18.02.2024).

15. Fonds de solidarité Khaled al-Asaad a destination de chercheuses et chercheurs en danger. URL: <https://www.ulb.be/fr/actions-solidaires/fonds-de-solidarite-a-destination-de-chercheuses-et-chercheurs-en-danger> (дата звернення: 19.02.2024).

16. UKRAINE: étudier et chercher en temps de guerre. URL: <https://www2.ulb.ac.be/el/EL65.pdf> (дата звернення: 19.02.2024).

17. L'Heure de L'Ukraine – Un parcours du cinéma ukrainien. URL: <https://culture.ulb.be/programmation/actualites/lheure-de-lukraine-un-parcours-du-cinema-ukrainien> (дата звернення: 09.02.2024).

References

1. Scholars at Risk 2024 Global Congress. Retrieved from SAR 2024 Global Congress – Register Now! | Scholars at Risk (Last accessed: 10.02.2024).

2. Annual Report 2023. Retrieved from Annual Report 2023 | Scholars at Risk (Last accessed: 10.02.2024).

3. Science at Risk. (2023). Retrieved from <https://scienceatrisk.org/about> (Last accessed: 10.02.2024).

4. Zakirova, S. (2024). Ukrainski bizhentsi vid viiny: analiz informatsiinykh resursiv pidtrymky [Ukrainian refugees from the war: analysis of information

resources for support]. *Shliakhy rozvytku ukrainskoi nauky: suspilnyi dyskurs – Ways of Development of Ukrainian Science: Public Discourse*, 3(196), 11-32 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nbuviap.gov.ua/proekty/informatsiino-analitychni-vydannia/shliakhy-rozvytku-ukrainskoi-nauky-suspilnyi-dyskurs-proekty>

5. Spirina, S. (2023). Proiavy solidarnosti z Ukrainoiu svitovykh bibliotek [Manifestations of Solidarity Towards Ukraine by World Libraries]. *Naukovi praci Nacionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskogo – Transactios of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 67, 162-173 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.67.162>

6. MSCA4 Ukraine. (2023). Retrieved from <https://sareurope.eu/msca4ukraine/> (Last accessed: 11.02.2024).

7. Insights and statistics from the MSCA4 Ukraine fellowship programme. Retrieved from Fellowship Awards – SAR Europe (Last accessed: 11.02.2024).

8. Featured MSCA4 Ukraine awardees. Retrieved from Featured MSCA4 Ukraine awardees – SAR Europe (Last accessed: 11.02.2024).

9. Recommendation for rebuilding Ukraine science and academia. Retrieved from Recommendations for rebuilding Ukrainian science and academia – Alexander von Humboldt-Foundation (Last accessed: 11.02.2024).

10. Science at Risk. (2023). Retrieved from <https://scienceatrisk.org/about> (Last accessed: 11.02.2024).

11. Opytuvannia ukrainskykh naukovtsiv [Survey of Ukrainian scientists]. (2023) [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.uascience-reload.org/> (Last accessed: 15.02.2024).

12. Communicating Science at Risk. (2023). Retrieved from <https://scienceatrisk.org/whitepaper/communicating-science-at-risk> (Last accessed: 15.02.2024).

13. HelpUkraine. (2022) [in French]. Retrieved from <https://www.ulb.be/fr/international/helpukraine> (Last accessed: 15.02.2024).

14. #HelpUkraine [in French]. Retrieved from #HelpUkraine: accueil des étudiant·e·s ukrainien·ne·s à l'ULB (Last accessed: 18.02.2024).

15. Fonds de solidarité Khaled al-Asaad a destination de chercheuses et chercheurs en danger. (2024) [in French]. Retrieved from <https://www.ulb.be/fr/actions-solidaires/fonds-de-solidarite-a-destination-de-chercheuses-et-chercheurs-en-danger> (Last accessed: 19.02.2024).

16. UKRAINE: étudier et chercher en temps de guerre. (2023) [in French]. Retrieved from <https://www2.ulb.ac.be/el/EL65.pdf> (Last accessed: 19.02.2024).

17. L'Heure de L'Ukraine – Un parcours du cinéma ukrainien. (2024) [in

French]. Retrieved from <https://culture.ulb.be/programmation/actualites/lheure-de-lukraine-un-parcours-du-cinema-ukrainien> (Last accessed: 19.02.2024).

Стаття надійшла до редакції 01.03.2024.

Olena Hryhorevska,

Dr. Sci. (Social Communications), Senior Researcher,

Visiting Researcher at the Vrije Universiteit Brussel (Brussels, Belgium, 2022-2023),

Professor of the Department of Information Communications,

Borys Grinchenko Metropolitan Kyiv University

13-B Levka Lukyanenko St., Kyiv 04212, Ukraine

e-mail: o.hryhorevska@kubg.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2099-0000>

Web of Science Researcher ID: ABA-2406-2021

European Projects to Support Ukrainian Scientists in Conditions of Forced Migration during Martial law in 2022-2024

The purpose of the article is to analyse European projects in support Ukrainian scientists' research activities during the Russian-Ukrainian war. The research methodology is based on the integrated application of a sociocommunication approach combined with a systemic, structural-functional approach. The set of research methods includes methods of systematic analysis, content analysis of scientific publications and resources of institutions' and projects' websites, expert observation, synthesis and generalisation.

Scientific novelty. For the first time, the subject of the study was to identify common and distinctive features, peculiarities of the institutional organisation of two global international projects – the MSCA4 Ukraine project, implemented with the support of the European Union, the international project Sc!ence at R!sk! and the local project HelpUkraine, implemented by the Vrije Universiteit Brussel (Kingdom of Belgium) in 2022-2023.

Conclusions. The projects presented in this study are aimed at achieving a common goal – to provide assistance and support to Ukrainian scientists, educators and students who, as a consequence of Russian military aggression, have found themselves unable to carry out their professional activities in the dangerous conditions. The study we have presented is only the first attempt to outline the differences and peculiarities in implementing such projects, which are different in scale and results. Their implementation is ongoing.

The MSCA4 Ukraine scholarship programme makes a great contribution not only to the personal development of the scholars who have won it, but also helps to determine the future of Ukrainian science and education in the long-term perspective of post-war recovery. The Humboldt Foundation (a member of the project consortium) initiated a discussion on the future of science and academia in Ukraine, which resulted in the

identification of key positions to support researchers who remain in Ukraine, improve the working conditions of researchers on a long-term basis, create centres of excellence, and facilitate Ukraine's rapid accession to the European Research Area.

The international project Science at Risk!, which is both a digital platform and a scientific community, aims to develop multidirectional policies for the post-war restoration of research activity in Ukraine and to help Ukrainian scientists affected by the war. The analytical work of the project participants contributes to bringing the anti-crisis experience of preserving Ukrainian science to the international community, attracting the experience of other countries that can be followed in order to restore Ukrainian science after the war.

The HelpUkraine project of the Vrije Universiteit Brussel, which we have designated as "local", i.e. focused on one country and one university, deserves further study in comparison with other similar projects that continue to be implemented by European universities. This type of project is characterised by a variety of impact vectors and forms of implementation, the involvement of a wide range of public initiatives and opportunities for socio-cultural development, and support for participants.

Each of these projects, each of the partners, organisers and participants adds its voice to the formation of sound global policy to better protect educators and researchers in difficult circumstances, and contributes to increasing respect for academic freedom around the world.

Keywords: European higher education communities, research, project activities, solidarity.